

Periglaciális környezet
Állandóan fagyott föld
A jég megjelenési formái:

I. Felszín alatti jég

II. Felszíni jég

**ÖRÖKFAGY
ÉS**

Kőtörtmelékgyűrűk

Krioplanáció

Niváció

PERIGLACIÁLIS

A periglaciális környezet fő felszínformáló tényezői

Periglaciális környezet

„Periglaciális” kifejezés (*W. Łozinski 1909*) = jégtakaró körüli
DE! többnyire nincs jégtakaró! → Pontatlan, de elterjedt!

Periglaciális környezet:

ahol a víz geomorfológiai hatását annak felszínalatti állandó
vagy időszakos szilárd halmazállapota irányítja. (*Tricart, J. 1967*)

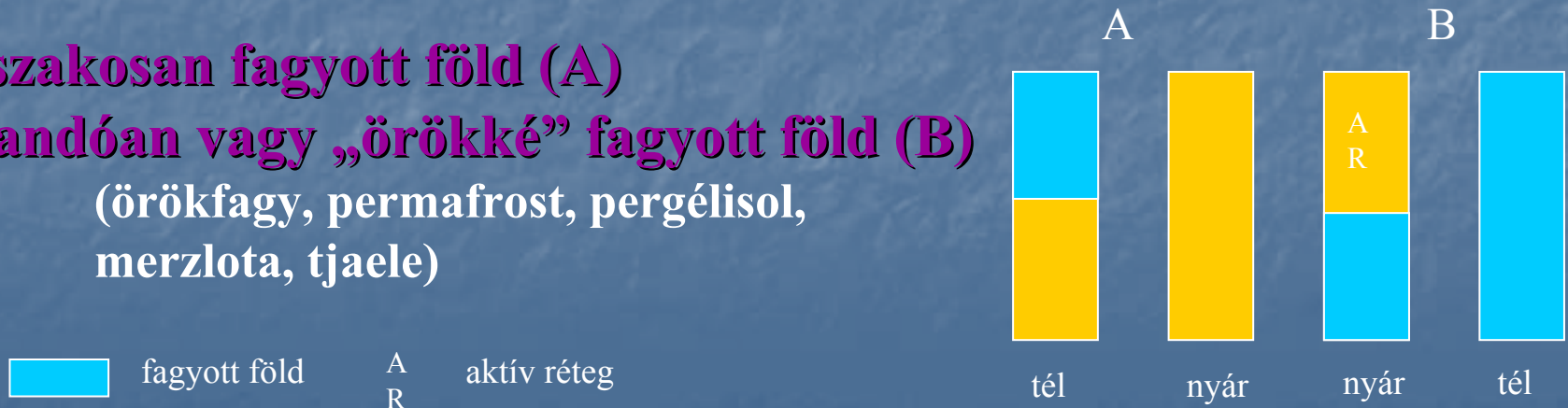
A periglaciális környezet kiterjedése:

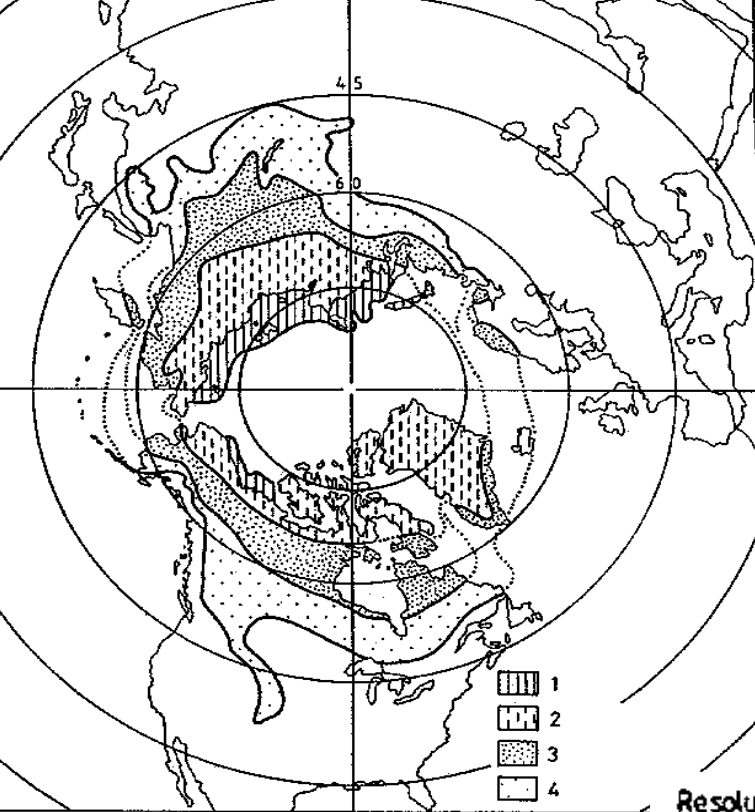
- Sarkvidékek környékén
- Alacsonyabb földrajzi szélességek magashegységeiben
- Szubperiglaciális

Évszakosan fagyott föld (A)

Állandóan vagy „örökké” fagyott föld (B)

(örökfagy, permafrost, pergélisól,
merzlota, tjale)

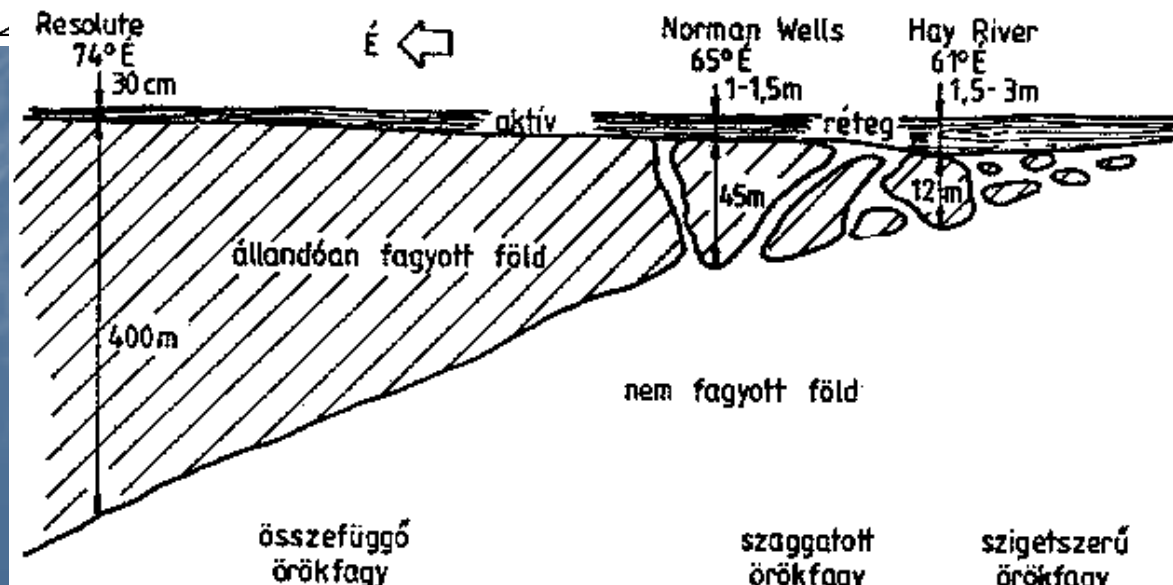
Állandóan fagyott föld

- 1 - tengeralatti
- 2 - összefüggő (-6°C izoterma)
- 3 - szaggatott
- 4 - szigetszerű (-1°C izoterma)

Száraz és nedves permafrost

Fagy

- változékonyság
- tartósság
- intenzitás

Az örökfagy kiterjedése:

- Ha a határ a 0°C-os izoterma: a szárazföldek kb. 20%-a
- Jelenlegi és fosszilis periglaciális területek: a szárazföldek kb. 30%-a

Az örökfagy eredete és kora:

- holocén (holocén rétegekben is)
- fosszilis: pleisztocén (ősmaradványok és formák, tenger alatti)

A periglaciális kutatások jelentősége:

- gyors felszínfejlődés
- sarkvidéki területek használatba vétele

A periglaciális kutatások célja:

- a folyamatok mechanizmusának pontos meghatározása
- a környezeti feltételek pontos meghatározása
- negyedidőszaki környezetrekonstrució
- változások előrejelzése
- emberi tevékenység hatásainak kivédése

A jég megjelenési formái:

I. Felszín alatti jég:

- a/ In situ jég (cementjég)
- b/ Szegregációs jég (lemezjég)
- c/ Jégék jege
- d/ Injekciós jég (befecskendezett jég)
- e/ Eltemetett jég

II. Felszíni jég:

- a/ Jégtűk
- b/ Rájegesedés

I.a/ In situ jég (cementjég vagy jégcement)

gyors fagyás

kapillárisokban és pórusokban lévő víz megfagyása

térfogatnövekedés

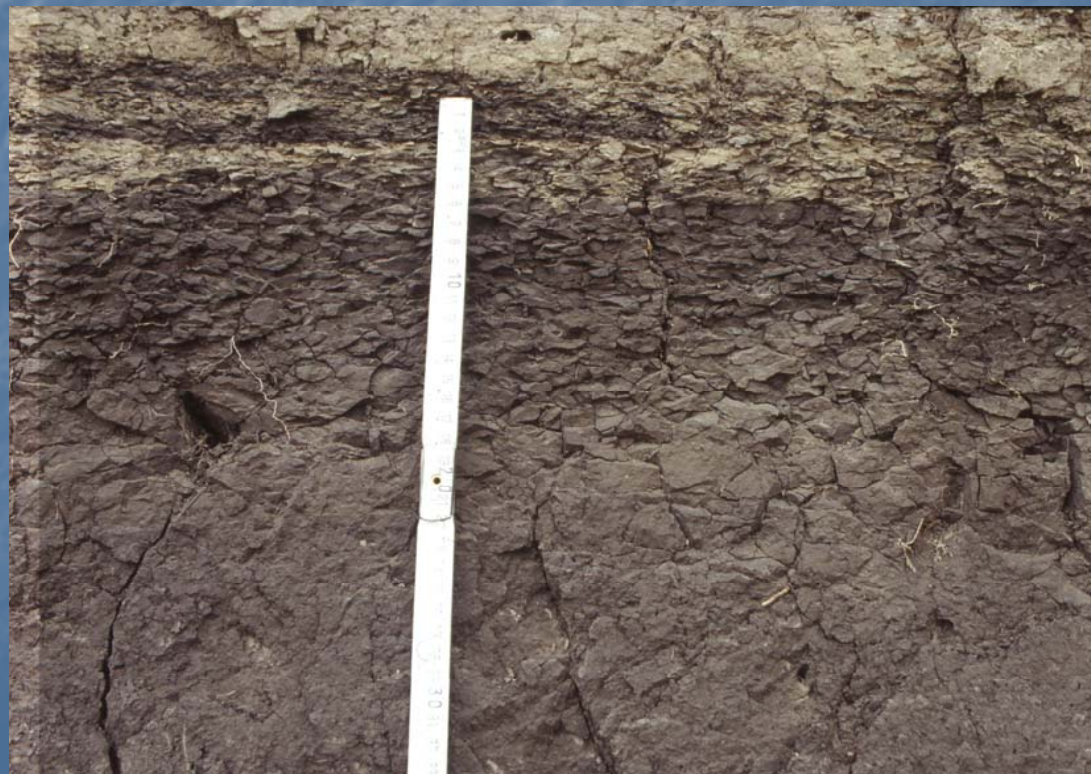
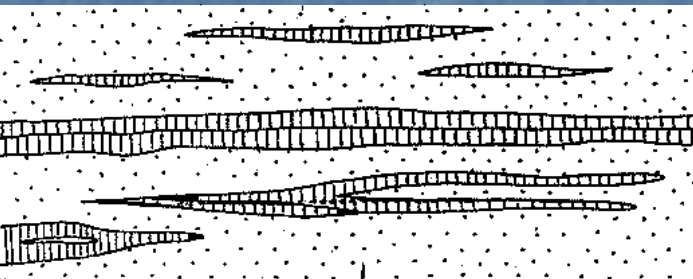
I.b/ Szegregációs jég (lemezjég)

lassú fagyás

finomszemcsés anyagban

abszorbeált víz megfagyása („fagyási mag”) – utánpótlás mélyebbről
„fagyhullám”

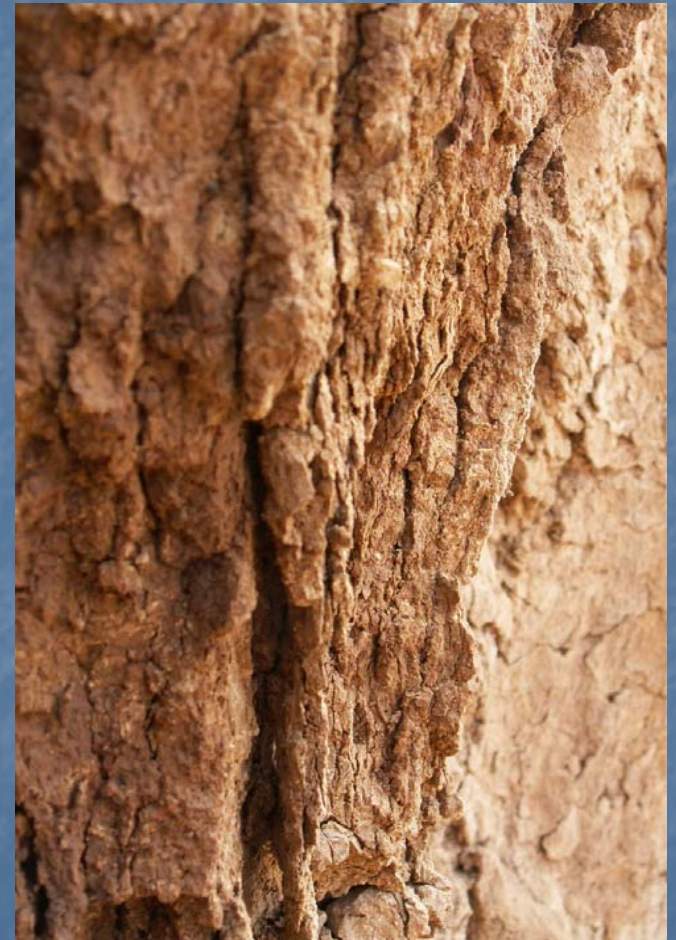
fagy behatolására merőlegesen lemezesség - **fagylemezesség**

Erős kiszáradás!

I.b/ Szegregációs jég (lemezjég)

Homogén üledékben

Erős kiszáradás!

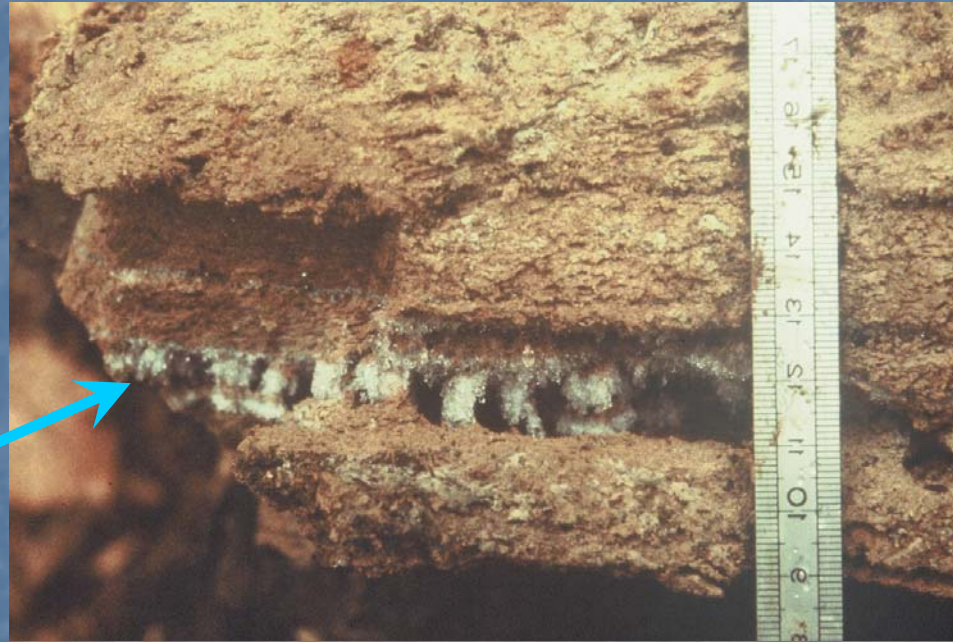
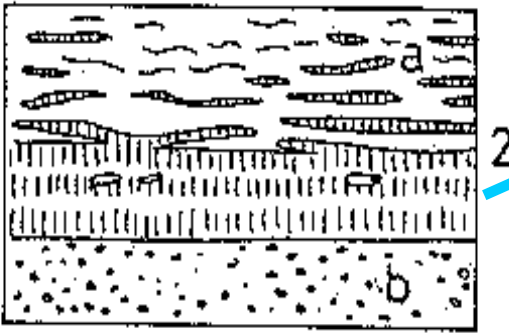
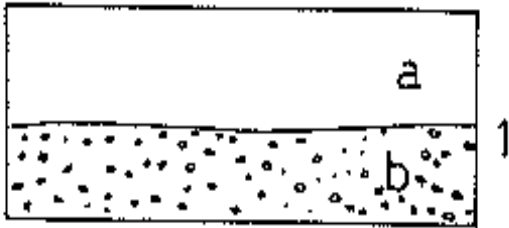

I.b/ Szegregációs jég (lemezjég)

Inhomogén üledékben

nomszemcsés

urvaszemcsés

I.b/ Szegregációs jéghez kapcsolódó formák

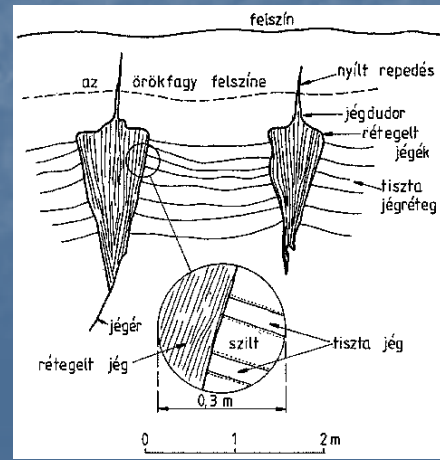
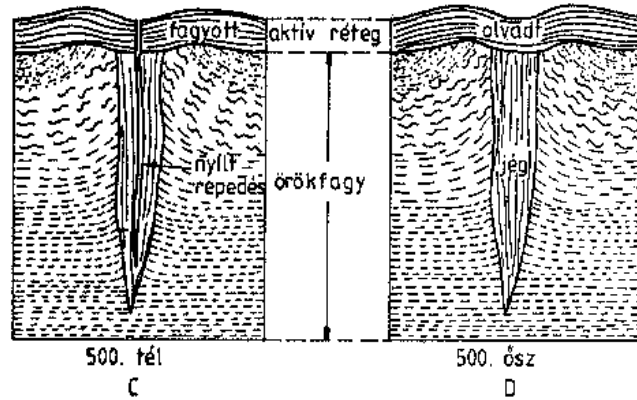
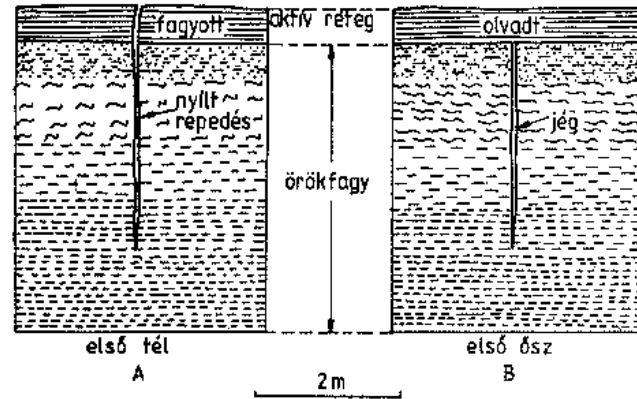
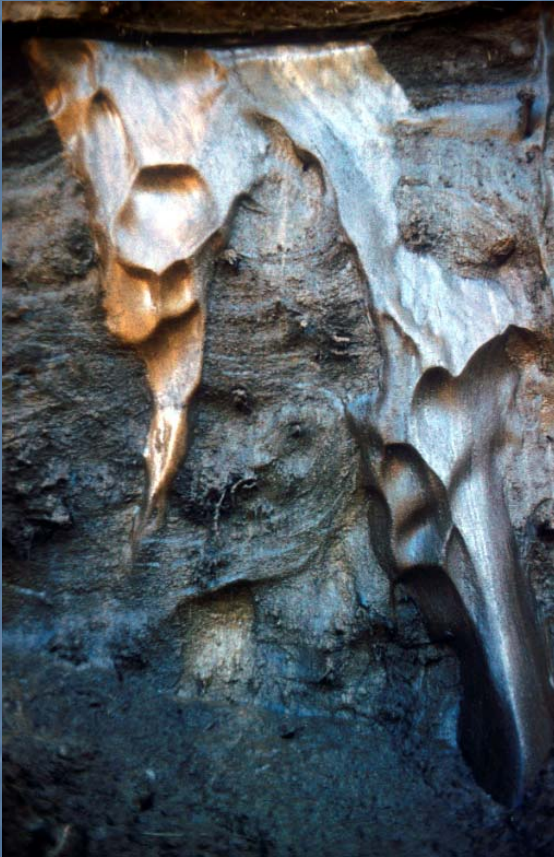
- Fagyemelés
  - Kődarabok vándorlása a felszín felé
  - Fagyosztályozás
  - Élűkre állított kavicsok
- Deformáció laza kőzetekben – krioturbáció
- Térfogatváltozás fagyás-olvadás hatására - kúszás
- Palsa (szegregációval növekvő jégencse szaggatott és szigetszerű örökfagy területén lápokban)

- A szegregációs jég olvadásával összefüggő formák („termokarsztos jelenségek”)

I.c/ Jégék jege

Permafrost
Gyors lehülés

Poligon szerkezet

Jégék

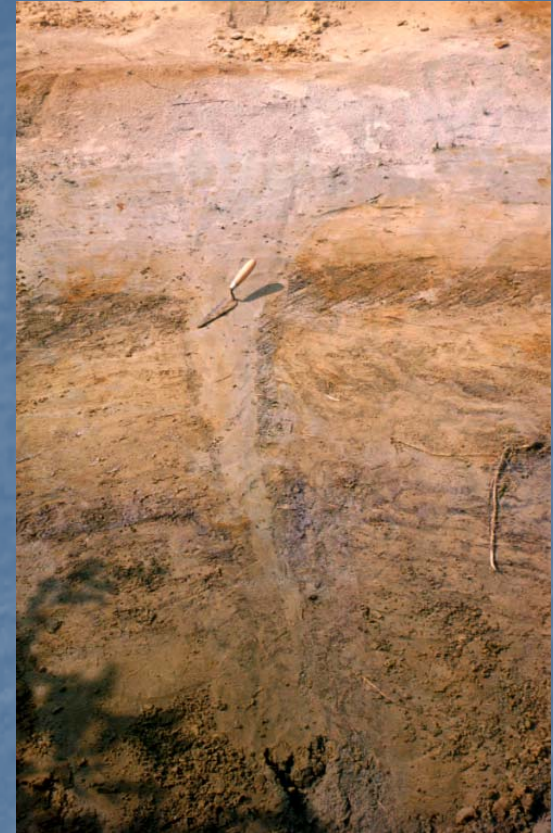
(ice wedge)

Fagyék

Homokék
(sand wedge)

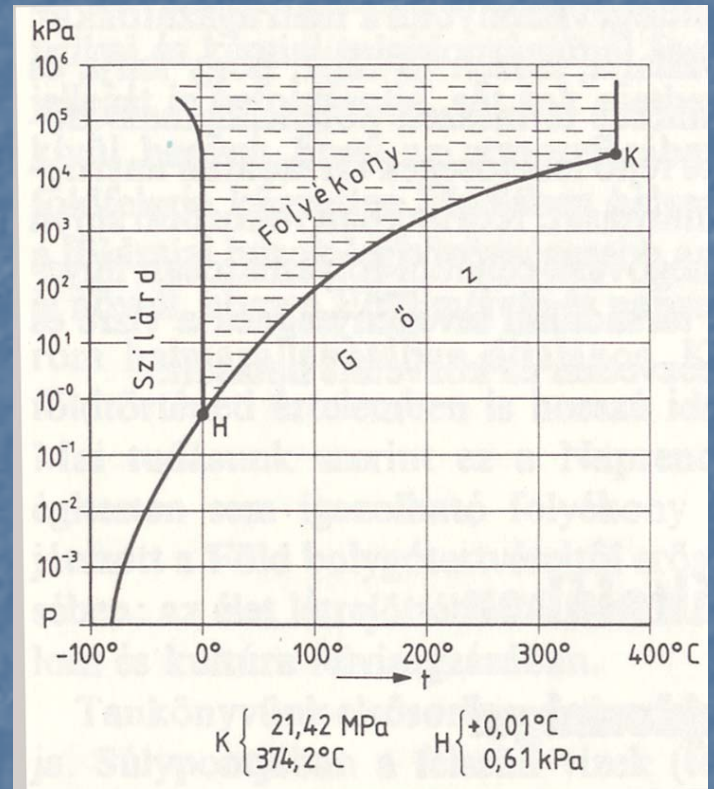
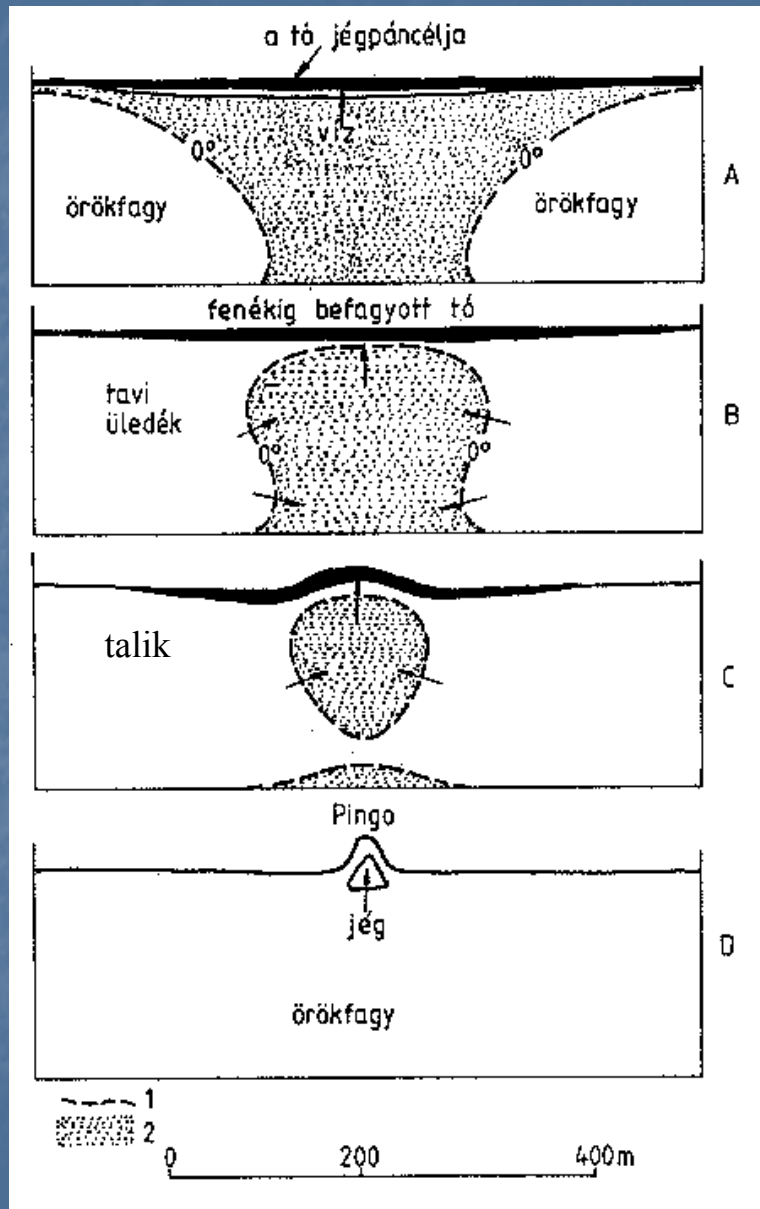

Földék
(groundwedge)

Eltérő környezetek!!!

Nedves permafrost   száraz permafrost   időszakosan fagyott föld

I.d/ Injekciós jég (befecskendezett jég)

Talik:

Örökfagy területén meg nem fagyott, többnyire magas víztartalmú közettömeg

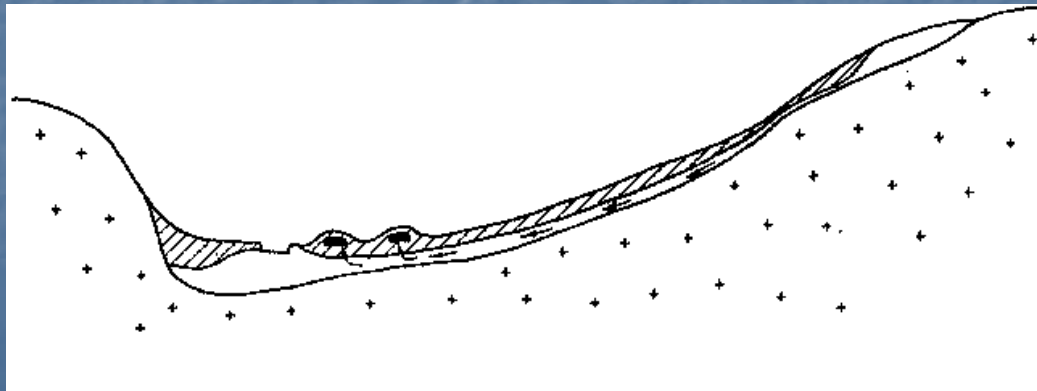
I.d/ Injekciós jéghez kapcsolódó formák

Pingók

- Mackenzie típusú (zárt rendszerű) pingó

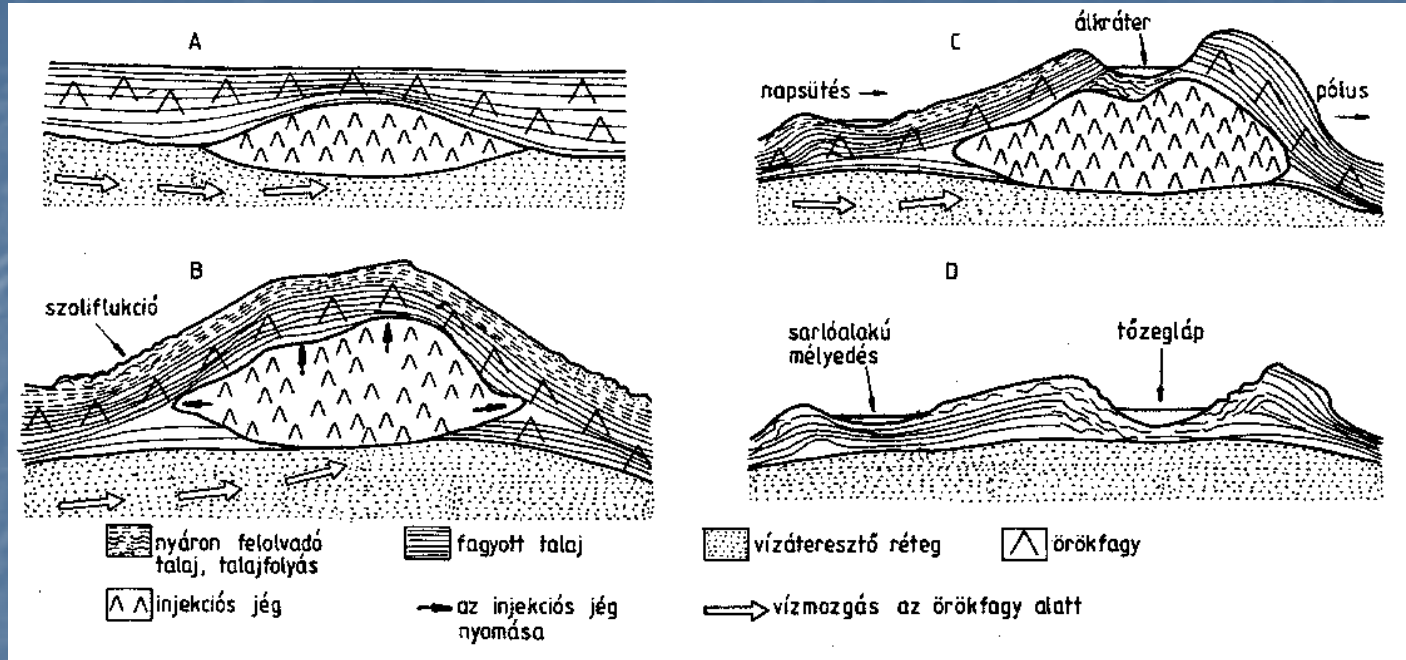
- Gönlandi típusú (nyílt rendszerű) pingó

1- alapkőzet, 2 – fagyott föld,

3- pingó, 4- víz

A pingók puszulása

I.e/ Eltemetett jég

A felszín felett keletkezett:

- Megfagyott felszíni vízből
- Hó átkristályosodásából
- Jégárok, égtakarók maradványaiból

II. Felszíni jég

II.a/ Jégtük (pipkrakes, needle ice)

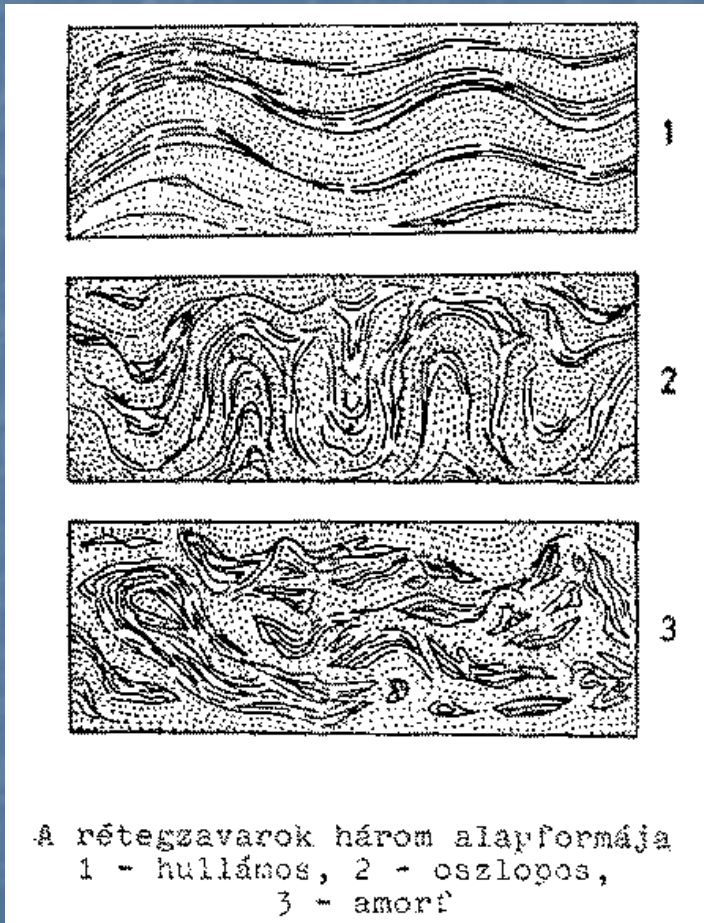
szegregáció, lassú fagy
kúszást eredményezhet

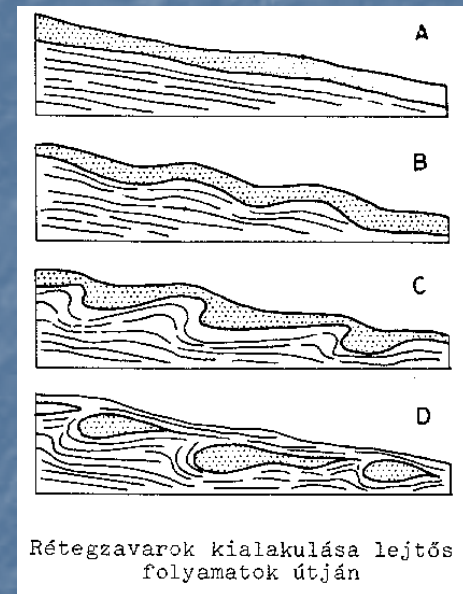
II.a/ Rájegesedés (nálegy, icing)

felszín alól kipréselt víz:
állandó vízű forrásokból
befagyott felduzzasztott folyóból
szubglaciális vizekből

Összetett eredetű periglaciális formák

Krioturbáció:
fagy hatására
keletkezett rétegzavar

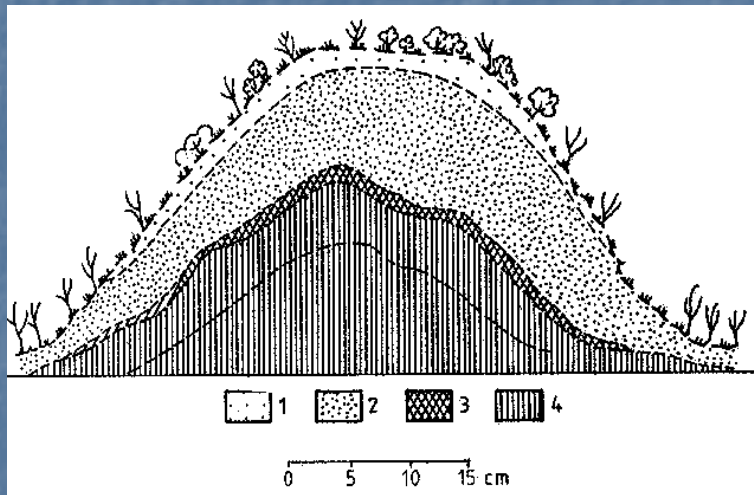
Pestszentlőrinc

Fagyzsákok

Tufur, bugur

(max. 1m)

Padiș-fennsík

(Erdély)

Periglaciális lejtős folyamatok

lavina

agyakfolyás (slushflow)

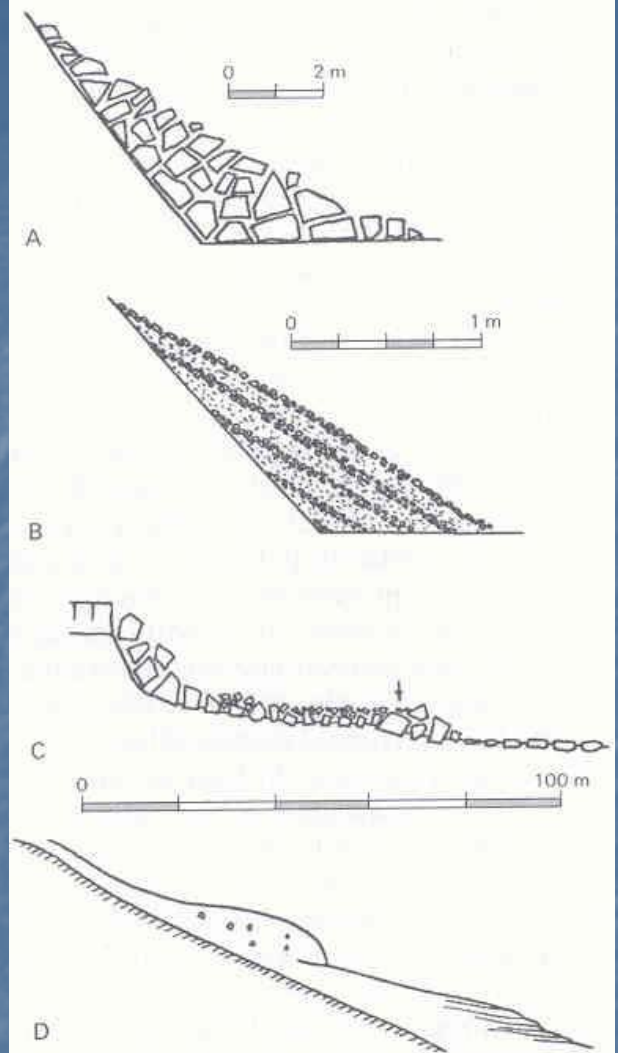
olvadékcsuszamlás (thaw slumping)

agyos talajfolyás (geliszoliflukció)

agyos talajszőnyeg kúszás (creep)

Gravitációs törmeléklejtő (talus)

Kőfolyás

4.55. ábra. Néhány periglaciális lejtőtípus (TRICART, J.).

- A – gravitációs törmeléklejtő;
- B – grèzes litées;
- C – krioplanáció;
- D – sárfolyás két változata

Sziklageccser

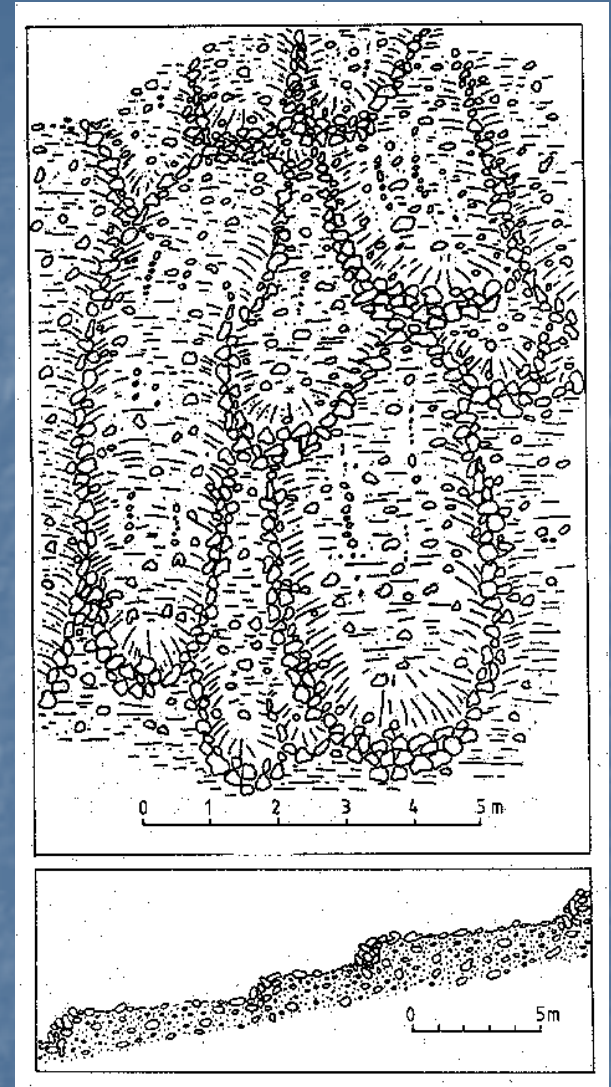
Retyezát
(Déli-Kárpátok)

Krioplanáció

Periglaciális lejtős folyamatok
elegyengető hatása

Krioplanációs lépcső

A lejtőn mozgó anyag
torlódása révén

Kőtörmelék gátolta karéjszerű
periglaciális lépcsők
(gírlandok)

Rétegzett lejtőtörmelék

(grèzes litées vagy éboulis ordonnés)

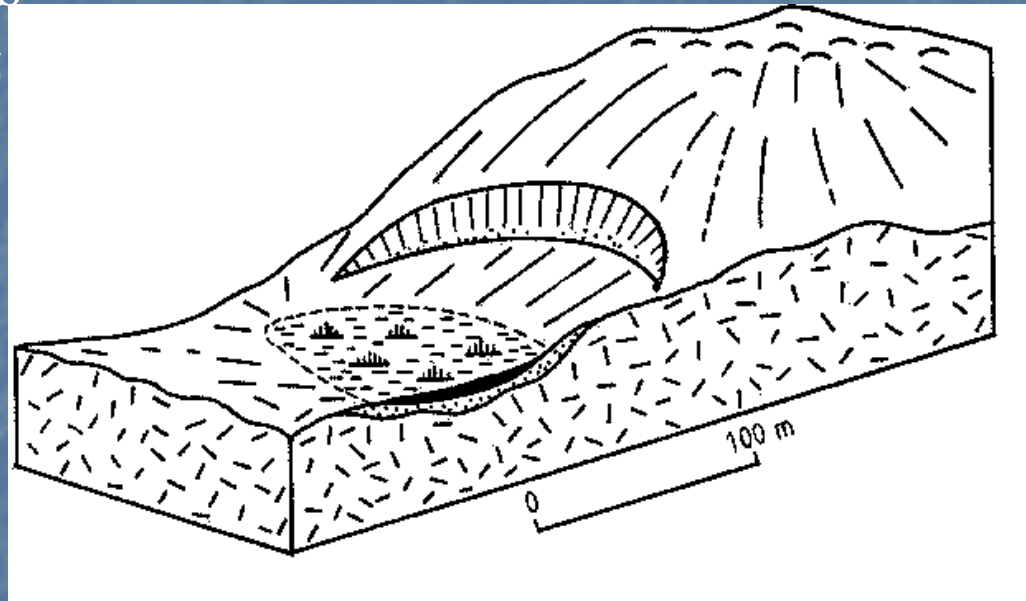

Rab-sziget (Dalmácia)

Niváció

A mozdulatlan és foltszerű hótömeg közvetlen környezetében létrehozott eróziós hatás:

- fagyaprózódás
  - az olvadékvíz
  - talajfolyás
- következtében

nivációs fülke